

Članki in razprave

1.02 Pregledni znanstveni članek

UDK 327(497.6:497.5)Dubrovnik)

Prejeto: 11. 10. 2010

Bosansko dubrovniški odnosi (2. del)

AIDA ŠKORO BABIĆ

mag. zgodovine, svetovalka III — arhivistka,
Arhiv Republike Slovenije, Kongresni trg 1, SI-1000 Ljubljana
e-pošta: aida.skoro@gov.si

IZVLEČEK

Zasedbo Huma je prišla Bosna v neposredno ^aledje Dubrovnika, kar je botrovalo tesnejšim in močnejšim trgovskih veajem in trgovinski izmenjavi. Bolj so se krepili odnosi med njima več ohranjenih in bolj raznovrstnih listin najdemo. Njihovo število se je še povečalo, ko je prišlo do ekonomske in politične krepitve večjih bosanskih fevdalcev konec 15. stoletja. Ti so ^ačeli sami izdajati svoje listine namenjene Dubrovniku. V času Bosanskih banov Kulina in Ninoslava so Dubrovčani prosto trgovali brez plačevanja kakršnega koli davka. Februaaja 1326 Stjepan II. Kotromanič to spremeni in se odločj jemati desetino vrednosti vsem blasa, ki jo dubrovniški trgovci uvozijo v njegovo deželjo. Od tem trenytka dalje se je plačevanje carine ustalilo, v Bosni pa se postopoma uvaja carinski sistem. Obdobje pred samo prevlado Osmanskega imperija ^a^namuje nastop vojvode in pozneje hercega Stjepana Vukčiča Kosače na zgodovinsko prizorišče ter zgraditev mesta Novi, j katerim je herceg poskušal konkurirati Dubrovniku v trgovini s soljo. Turška prisotnost je vsekakor vplivala na diplomatske poteze in odločitve tako posameznih bosanskih velikasev kot tudi Dubrovnika, ki so v neki meri botrovale še hitrejšemu zlomu Bosne in pozneje Hercegovine.

KLJUCNE BESEDE: Dubrovnik, Bosna, srednji vek, diplomacija, diplomatski odnosi, trgovina, Novi, mednarodni odnosi, meddržavne pogodbe, zgodovina, herceg Stjepan, jugovzhodna Evropa

ABSTRACT

RELATIONS BETWEEN BOSNIA AND DUBROVNIK (PART 2)

By occupying Hum, Bosnia became the immediate hinterland of Dubrovnik, which tightened and strengthened commercial bonds and exchange between the two countries. The better the relations between them, the more deeds of various types were preserved. The number of deeds even increased when several major Bosnian feudal lords gained strength in the late 15th century and began to issue their deeds to Dubrovnik themselves. During the time of the Bosnian bans Kulin and Ninoslav, the people of Dubrovnik were engaged in free trade without having to pay any kind of taxes. All this was changed when Stjepan II. Kotromanič decided to levy a tithe on the value of all goods that merchants from Dubrovnik imported in his country. From that moment on, the paying of duty was established in Bosnia and a customs system was implemented. Two significant events had occurred during the time before the Ottoman Empire gained supremacy in Bosnia; the appearance of the Bosnian duke (later also Herceg) Stjepan Vukčić Kosaca, and the construction of the town of Novi which the Herceg expected would compete with Dubrovnik in the salt trade. The presence of the Turks most definitely influenced diplomatic moves and derisions of Dubrovnik and of certain Bosnian lords, and eventually to a certain degree contributed to an even faster breakdown of Bosnia and later Herzegovina.

KEY WORDS: Dubrovnik, Bosnia, the Middle Ages, diplomacy, diplomatic relations, trade, Novi, international relations, bilateral contracts, history, herceg Stjepan, South-eastern Europe

Stjepana Ostojko, čigar moč je bila zelo šibka, je po smrti na prestolu nasledil sin Stjepan Ostojič. Dubrovčani so kmalu prišli v stik z novim kraljem in Ostojič jim je 5. marca 1419 izdal novo listino z običajnimi frazami o prijateljstvu in utrjevanju ter potrjevanju medsebojnih odnosov.¹ S to listino je Ostojič potrdil vse listine, ki so jih Dubrovčan dobili od srbske in bosanske gospode ter obvezal Dubrovčan, da mu plačujejo svetodimitarski in stonski davek.² Ostojičeva oblast je bila šibka. V Bosni je bil namreč tudi Tvrtko II, ki ga je podpiralo precejšnje število bosanskih knezov. Po letu 1421 v virih ne zasledimo več omembe Ostojiča, tako je Tvrtko II. ostal edini bosanski kralj. Ko se je njegova oblast utrdila, so Dubrovčani tudi od njega zahtevali enako listino, ki bi potrjevala vse privilegije, ki so jih že pridobili od bosanske in srbske gospode. Tvrtko jim je z listino 18. avgusta 1421 tudi ustregel.³ Dubrovniški poslanci so se v imenu mesta Dubrovnik seveda obvezali plačevati srbski davek v višini 2.000 perperjev in 500 perperjev na »Vlasindan«.⁴

Zaradi šibke kraljeve oblasti in velike moči bosanskih fevdalcev ter turške nevarnosti in splošnega turškega vpliva politični položaj Bosne ni bil v zavidanja vreden.⁵ Kljub temu je bil Tvrtko II. prevzet z idejo, da bi v zavezništvu z Benečani napadel Ivaniša Nepiliča, gospodarja Klisa, Omiša in Poljica. Po zmagi naj bi si to ozemlje razdelili. Tudi Benečani so Tvrtka spodbujali k tej ideji. Beneški poslanec je bival pri kralju osem mesecev (1422—1423). Njegovo obnašanje na bosanskem dvoru je bilo vse prej kot v korist Dubrovniku. Od kralja je zahteval nekaj posesti bosanskega kraljestva ob morju. Ker so bile te posesti lahko le v sosedstvu ali zelo blizu Dubrovnika, so bili Dubrovčani precej vznemirjeni. In bojazen je bila upravičena, kajti Benečani so zasedli vsa pomembnejša mesta v Dalmaciji in leta 1420 končali glavni del okupacije na tem prostoru. Lahko bi segli tudi po Dubrovniku. Od leta 1358, ko so se otresli beneške oblasti, Dubrovčani niso več razmišljali o nikakršni

politični zvezi z Benečani. Pravzaprav so sprožili nekakšno akcijo proti Benetkam ter bosanskemu kralju in bosanskim veljakom poskušali »odpreti oči« za beneško neiskrenost. 20. oktobra 1422 so poslali pismo Sandalju Hraniču, v katerem so ga opozorili na nevarnost zavezništva z Benečani, pismo pa so končali s primerom; Benečani naj bi vstopali kot lisice in vladali kot levi.⁶ Nekaj dni pozneje, 24. oktobra, so poslali svoje poslanca k bosanskemu kralju z nalogo, da ga opozorijo na osvajalno politiko Benečanov, ki temelji na prevari.⁷

Kljub vsem opominom, ki jih je prejel od Dubrovnika, je Tvrtko 6. februarja 1423 z Benečani sklenil zavezništvo proti Ivanišu Nelipiču.⁸ Tvrtko naj bi ga leta 1424 napadel s kopnega, vendar so ga prehiteli Turki, ki so vpadli v Bosno. Ker je bil Tvrtko vojaško pripravljen, mu je napad uspelo odbiti. Nov turški naval je prisilil Tvrtka, da se je leta 1425 je povezal z ogrskim kraljem Sigismundom, kar je pomenilo, da je sprejel njegovo nadoblast.⁹ To je bil povod za nov turški naval v Bosno leta 1426.¹⁰

Leta 1426 so Turki imeli pod svojim nadzorom nekaj pomembnejših vzpetin na vzhodu Bosne. Njihov vojvoda Ishak je razsajal po Bosni in sejal neslogo med bosanskimi veljaki. Vse to so dobro opazali Dubrovčani, ki so bili v dobrih odnosih s Sandaljem Hraničem, ki je leta 1426 tudi obiskal Dubrovnik. Tu je bil svečano sprejet, prisostvoval je tudi procesiji sv. Vlaha (vsekakor v družbi kneza). Čeprav je bil Sandalj turški vazal, so Dubrovčani 2. maja 1426 poslali k njemu svoje poslanca, da bi mu povedali svoje negativno mnenje o Turkih. In na koncu naj bi izjavili, da bo Dubrovnik kljub vsemu Bosni ostal zvest.¹¹

¹ Mildosich: *Monumenta serbica*, str. 282—284; Stojanović: *Stare srpske povelje*, str. 554—557.

² Več o vladavini Stjepana Ostojiča glej Perojević: Stjepan Ostojič, str. 452-461.

³ Listina je bila izdana v Milodraži. Priče so bili: vojvoda Sandalj **Htanić**, vojvoda Vukmir, župan Dragiša Dinjičić, knez Pribić, vojvoda Juraj Vojsalić, knez Petar Klešić in knez Juraj Dragičević. Glej **Mildosich**: *Monumenta Serbica*, str. 316-318.

⁴ Dan sv. Vlaha - zavetnika Dubrovnika (op. av.).

⁵ Več o tem obdobju glej Perojević: Stjepan Tvrtko II. Tvrtković, str. 462-504.

⁶ Jorga: *Notes et extraits*, str. 207—208.

⁷ Ibid., str. 208-209.

⁸ Ljubic: *Listine*, VIII, str. 215-217.

⁹ Tu velja omeniti, da je Tvrtko II. leta 1427 za svojega naslednika imenoval tasta kralja Sigismunda, celjskega grofa Hermana II. Tvrtko II. namreč ni imel potomcev, bal pa se je naslednika Tvrtka I, Vuka Banica Kotromanića. Zato se je odločil, da bo zanemarij vse pravice Koromanićev do prestola in je z listino 2. septembra 1427, ki jo je izdal v Bobovcu, imenoval Hermana, celjskega in zagorskega grofa ter slavonskega bana, za naslednika, če za seboj ne bo pustil zakonitih potomcev. Več o tem Perojević: Stjepan Tvrtko II. Tvrtković, str. 472; Stih: **Celjski** grofje kot dediči bosanske krone.

¹⁰ Več o tem: Perojević: Stjepan Tvrtko II. Tvrtković, str. 471-472.

¹¹ () prihodu Sandalja v Dubrovnik in odnosih z Dubrovnikom glej Corović: *Sandalj Hranić u Dubrovniku*.

Spor glede Konavel

Vsekakor je potrebno omeniti tudi Konavle in trud Dubrovčanov, da jih pridobijo. Ze od leta 1358 so jih poskušali dobiti po mirni poti. V Konavlah so se v tem času menjavali gospodarji. Na začetku 15. stoletja so bile v sklopu bosanske države, in sicer v rokah močnih fevdalcev. Vzhodni del je bil pod Sandaljem Hraničem, zahodni pa pod bratom Petrom in Radoslavom Pavlovičem.

Sandalj Hranič je 24. junija 1419 Dubrovniški republiki izdal listino, s katero ji je prepustil svoj del proti plačilu letnega davka v višini 500 perperjev.¹² Tako so tudi Dubrovčani 29. junija 1419 izdali listino, s katero so potrdili svoje obveznosti do Sandalja.¹³ Istočasno so poskušali prepričati Pavloviče, da jim odstopijo svoj del. Glavno besedo je imel Petar Pavlovič in po dolgotrajnih pregovorih je končno privolil, da jim odstopi svoj del Konavel. Vendar tega ni potrdil z nobeno listino. Tako so se Dubrovčani obrnili na bosanskega kralja Stjepana Ostojiča, ki je bil takrat na prestolu, da jim je potrdil pridobitev Konavel. Stjepan Ostojič jim je to listino izdal, in sicer 4. decembra 1419.¹⁴ Dubrovčani so to potrdili 8. februarja 1420 z listino, v kateri so tudi obljubili, da bodo kralju plačevali letni davek v višini 500 perperjev.¹⁵

Vendar je prišlo do spora med Sandaljem Hraničem in Pavloviči. Hranič je zasedel Pavlovičevo polovico Konavel, Cavtat in Obod. Z listino z dne 30. maja 1420 je to polovico skupaj s Cavtatom in Obodom prepustil Dubrovčanom, seveda proti plačilu 500 perperjev na leto in v zameno za posest v Zupi (vredno 3.000 perperjev) ter palačo v mestu, ki je nekoč pripadala družini Vukasovič.¹⁶

V tem času pa je, kot je že bilo omenjeno, poleg Stjepana Ostojiča vladal tudi kralj Tvrtko II. Ta se je pojavil že v času Stjepanovega očeta Ostoje. Moč Tvrtka II. se je okrog leta 1420 silno povečala, kajti podpirali so ga mnogi bosanski veljaki. Zato so se Dubrovčani obrnili tudi na Tvrtka II. in dne 18. avgusta 1420 prejeli listino, s katero je tudi on potrdil dubrovniško lastništvo Konavel.¹⁷ Kljub vsem tem listinam Dubrovčani niso dobili druge polovice Konavel. Tu je zavladal Petrov brat Radoslav Pavlovič. Vsekakor so Dubrovčani tudi njega

prepričevali, naj jim proda to posest, vendar ni popustil. 3. novembra 1420 je izdal listino, s katero je potrdil dubrovniško lastništvo tiste polovice, ki jim jo je odstopil Sandalj Hranič.¹⁸

V naslednjem obdobju je sledilo nekaj sporov in pogajanj med Dubrovčani in Radoslavom Pavlovičem. Dubrovčani so 18. februarja in 8. maja 1421 izdali dve listini o prijateljstvu s Pavloviči. Radoslav Pavlovič pa je 24. aprila izdal listino, s katero je ob običajnih frazah o prijateljstvu spet potrdil le Sandaljev odstop Konavel.¹⁹ Leta 1422 so se spet začeli spori, 1423. pa so jih zgladili. Dubrovčani so sprejeli Radoslava in njegovo moško potomstvo v vrste dubrovniških veljakov, Radoslav pa je 7. aprila 1423 izdal listino, s katero je trmasto potrdil odstop le Sandaljeve polovice.²⁰ Zaradi pomanjkanja denarja je končno pristal na dogovor z Dubrovčani. 31. decembra 1427 je bila podpisana pogodba, s katero je Radoslav odstopil svojo polovico, Cavtat in Obod.²¹ Dubrovčani so se obvezali, da bodo plačevali letni davek v višini 600 perperjev. Prav tako so mu obljubili izplačilo vsote v višini 13.000 zlatnikov. 12.000 zlatnikov se je nanašalo na direktni odkup, 1.000 zlatnikov pa je bilo namenjenih nakupu zemljišča na dubrovniškem ozemlju v tej vrednosti. Od te vrednosti je Radoslav takoj prejel 7.000 zlatnikov, 6.000 pa je ostalo vloženi v Dubrovniku (za 5% obresti) z odpovednim rokom dveh mesecev. Dobil je tudi del zemljišča v Konavlah in palačo v Dubrovniku.²²

Tako je Radoslav Pavlovič leta 1427 Dubrovčanom odstopil svojo polovico Konavel. Vendar mu je bilo kmalu žal in je iskal način, kako bi ga spet dobil nazaj. Iskal je povod za spor. Ze konec leta 1429 so se njegovi poslanci v Dubrovniku pritožili, da begunci s Pavlovičevega ozemlja dobivajo zatočišče na dubrovniškem ozemlju. Dubrovčani so jim obljubili, da bodo to z najostrejšimi ukrepi preprečili.

Močnejši povod za spor je Radoslav izkoristil, ko so Dubrovčani utrjevali mesto Cavtat (to mesto sicer leži na malem polotoku, ki je s kopnim povezan le z ozkim prehodom). Dubrovčani so želeli zgraditi zid na tisti strani, kjer je prehod na kopno, tu pa izkopati jarek in narediti majhen otok (Cavtat naj bi bil otok zaradi varnosti — da ne bi bil povezan s kopnim). Radoslav je leta 1430 poslal svoje poslance v Dubrovnik, kjer so zahtevali usta-

¹² Mildosich: *Monumenta Serbica*, str. 288-291.

¹³ I'oretić: *Povijest Dubrovnika*, str. 190.

¹⁴ Mildosich: *Monumenta Serbica*, str. 291-294.

« Ibid., str. 294-296.

¹⁶ I'oretić: *Povijest Dubrovnika*, str. 190.

¹⁷ Mildosich: *Monumenta Serbica*, str. 316-318.

¹⁸ I'oretić: *Povijest Dubrovnika*, str. 192.

¹⁹ Ibid., str. 192.

²⁰ Mildosich: *Monumenta Serbica*, str. 319—321.

²¹ Ibid., str. 336-342.

²² Ibid., str. 343-348.

vitev kopanja jarka. Sproti so zahtevali, da jim Dubrovčani izplačajo obresti od njegovega vložka (v višini 6.000 zlatnikov) ali pa naj vrnejo denar. Dubrovčani so odgovorili, da je za vrnitev denarja potreben dvomesečni odpovedni rok, kar zadeva jarek, pa so odgovorili, da so lastniki tako Konavel kot Cavtata in da na svojem zemljišču lahko počnejo, kar jih je volja. Radoslav ni bil zadovoljen z odgovorom. Zbral je vojsko in krenil na dubrovniško ozemlje. Ko so Dubrovčani izvedeli za njegov pohod, so prav tako zbrali vojsko, vendar manjšo. Vojski sta se srečali v župski Ljuti, kjer je Radoslav ova vojska porazila dubrovniško. Radoslavovi ljudje so po zmagi oplenili Zupo. S tem se je začela vojna. Vojna je bolj kot na bojnem polju potekala v diplomatskih vodah.²³

Dubrovčani so stremeli k temu, da bi splošne politične razmere na zahodnem delu balkanskega polotoka izrabili v boju proti Radoslavu. Omenjeno je bilo že, da so Turki postali v Bosni pomemben in vpliven dejavnik. Sam bosanski kralj jim je že bil podrejen. Tako je tudi Radoslav Pavlovič moral priznati, da svoje ozemlje poseduje zahvaljujoč turški milosti. Hkrati pa je bil v sporu z bosanskim kraljem oziroma se ni oziral na njegovo vrhovno oblast. Prav tako je bil v sporu s svojim sosedom Sandaljem Hraničem, gospodarjem Zahumlja. V takšnih okoliščinah so Dubrovčani začeli sklepati zavezništvo skupaj s Sandaljem Hraničem in Tvrtkom II. proti Radoslavu Pavloviču. Ker je bil Pavlovič turški vazal, so načrtovali, da bodo vse tri strani kupile od sultana za 70.000 zlatnikov del Pavlovičevega ozemlja in si ga enakomerno razdelile. Vendar sta se Sandalj in Tvrtko tej zamisli odrekla.

Hkrati s tem pa so Dubrovčani zahtevali od bosanskega kralja, naj ukrepa proti Radoslavu zaradi nasilja in ker se ni držal pogodbe. Od ogrskega kralja Sigismunda pa so zahtevali, da ukrepa pri Porti proti Radoslavu, in sicer v korist Dubrovnika. Medtem je šel Radoslav v diplomatski protinapad. V prvi vrsti je poskušal pridobiti Porto na svojo stran. Sredstvi, ki ju je uporabljal, sta bili podkupovanje in neresnično prikazovanje spora. Trdil je namreč, da Dubrovčanom Konavel in Cavtata ni prodal, temveč ju je le zastavil. Da bi Porta zadevo preiskala, je v Dubrovnik poslala svojega poslanca Karadžo, ki pa spora ni razrešil. Nato so Dubrovčani poskušali skleniti zavezništvo s Sandaljem Hraničem, ki pa se je premislil in se umaknil.

Naslednja poteza Dubrovčanov je bila, da bi se obrnili neposredno na Porto, kjer naj bi zahtevali povrnitev svojih ozemelj (vsekakor na Pavlovičev račun). Tu se je dubrovniško poslanstvo srečalo z Radoslavovimi poslanci, ki so prišli s ponarejenimi dokumenti, kar so Dubrovčani tudi dokazali. Vendar Porti tudi tokrat ni uspelo razrešiti spora. Tako je v Dubrovnik poslala svojega poslanca Alibega, ki naj bi vsa stvar raziskal. Rezultat tega poslanstva je bila listina z dne 6. decembra 1430, ki jo je sultan izdal Dubrovniku. Z njo je dovolil dubrovniškim trgovcem prosto trgovino na območju celotne države kot tudi na območjih vazalnih deželice Srbije, Albanije in Bosne.²⁴ In nobeden od sosedov jim pri tem ni smel delati težav oziroma se vojskovati z njimi. S tem je Radoslavu posredno prepovedal vojno proti Dubrovniku in s tem Dubrovniku pokazal svojo naklonjenost.

Tudi poslanstvo Alibega v januarju in februarju 1431 spora ni končalo. Radoslav je nadaljeval boje in pustošenje po dubrovniškem ozemlju. Čez nekaj časa je le pokazal naklonjenost miru, ki pa se ni realiziral, ker Dubrovčani niso hoteli odstopiti od teritorialnih zahtev.

Dubrovčanom je končno uspelo: 9. junija 1431 je sultan izdal odločbo, da Alibeg Radoslavu odvzame župo Vrm z mestom Klobuk in Trebinje z Lugom ter jih dodeli Dubrovniku.²⁵ Vendar se Radoslav ni hotel pokoriti sultanovi odločitvi (kljub temu, da je bil njegov varovanec) in je nadaljeval z vojno proti Dubrovniku. Obnovil je odnose z bosanskim kraljem Tvrtkom II., ki pa je začel nasprotovati odstopu Radoslavovega ozemlja, ker je bilo to del bosanskega državnega ozemlja. Leta 1432 pa je Radoslavu s podkupnino uspelo doseči, da je Porta preklicala dano odločitev. Ko so Dubrovčani izvedeli za zavezništvo med Tvrtkom, Radoslavom in Sandaljem Hraničem, jim ni preostalo drugega, kot da privolijo v mir, ki jim ga je ponudil Tvrtko. Tako je bil sklenjen mir na temelju obstoječega stanja. Mirovna listina je bila napisana 25. septembra 1432. S temi pogoji so bili potrjeni vse predhodne listine in dogovori, Radoslav se je odrekel vsem prihodkom in davkom, ki so mu pripadali iz obdobja vojne, vsi sužnji naj bi bili osvobojeni, Radoslavu naj bi bila vrnjena palača v Dubrovniku, vsi poboji in žalitve iz vojne naj bi bili pozabljeni, poleg tega niso bili dovoljeni niti maščevanje niti zahteve po odškodnini.²⁶ Mir naj bi potrdila bosanski kralj in Porta. Bosanski kralj je mir

²³ Stojanović: *Stare srpske povelje* I, str. 617-632; Ibid., II, str. 227-231. Več o samem vojaškem spopadu za Konavle glej Truhelka: Konavoski rat.

²⁴ Miklosich: *Monumenta SerMca*, str. 362-363.

²⁵ Truhelka: Konavoski rat, str. 6-7.

²⁶ Miklosich: *Monumenta Serbica*, str. 366-371.

Hercegovina v 15. stoletju

potrdil 2. marca leta 1433.²⁷ Tako se je končala vojna. Dubrovčani so torej zadržali Konavle, Obod in Cavtat. Razširitev ozemlja pa jim ni uspela.

Obdobje po letu 1430

V času Konavelske vojne se je na prizorišču bosanske zgodovine pojavil protikralj Radivoj, sin pokojnega kralja Ostoje. Po dubrovniškili kronikah naj bi ga v Bosno pripeljal Isliakbeg ter ga razglasil za kralja. Radivoj je Dubrovčane prosil za finančno pomoč in Dubrovčani so mu podarili 200 perperjev. V teli listinah, februarja leta 1433, ga imenujejo »Radivoj, sin pokojnega kralja Ostoje«.²⁸ Septembra leta 1433 pa so Dubrovčani podarili 60 perperjev poslancu »Radivoja, ki se sam imenuje kralj Bosne«.²⁹ Tudi leta 1434 so mu Dubrovčani odobrili denarni dar, vendar ga niso priznavali za legitimnega bosanskega kralja. Tudi Stjepan Tvrtko II., ki so ga imeli za legitimnega kralja, ni užival velike avtoritete. Radivoju je uspelo pridobiti dva najmočnejša bosanska magnata na svojo stran, vojvodo Sandalja Ilraniča in Radoslava Pavloviča.

Radivoj je od Dubrovčanov zahteval, da ga priznajo za kralja Bosne. Le-ti pa so to zavračali, češ da imajo dokumente, podpisane s Tvrtkom II., ter da so na podlagi teli dokumentov dolžni plačevati davke Tvrtku in ne Radivoju. Seveda je Radivoj želel potrditev, da je kralj, da bi pobiral davke od Dubrovnika. In Dubrovčani so se temu izogibali z denarnimi darovi. Tvrtko II. je leta 1434

celo pobegnil iz Bosne pred številnimi sovražniki in istega leta je sledil nov turški vpad v Bosno. Naslednje leto se je Tvrtko II. vrnil v Bosno, turška vojska pa se je umaknila.

Istega leta, leta 1435, je umrl Sandalj Ilranič. Nasledil ga je nečak Stjepan Vukčić Kosaca. Dubrovčani so Stjepanu Vukčiću pokazali vso dobro voljo in 20. marca poslali l'ederika Gunduliča, da bi mu izrekel sožalje ob smrti strica, sproti pa so poslali tudi pozdrave »kralju« Radivoju, ki se je nahajal na Stjepanovem dvomu? Po pregovarjanjih se je Stjepan le odločil potrditi Dubrovčanom vse listine in privilegije, ki so jih pred tem dobili od njegovega strica.

V tem času je bil Tvrtko v Bosni. Na njegovo stran se je postavilo skoraj vse bosansko plemstvo z izjemo Stjepana Vukčića, ki je še zmeraj podpiral Radivoja. V začetku maja se je obrnil na Dubrovčane z zahtevo, da mu plačajo davek za tisti čas, ko mu ga niso plačevali. Dubrovčani mu najprej niso hoteli niti odgovoriti, potem pa so odobrili, da mu izplačajo zahtevane zneske. Tvrtkov poslanec je prišel v prvi polovici maja 1435 v Dubrovnik in vlada mu je izplačala zahtevane davke ter ga obdarovala. Tvrtko je ob tej priložnosti zahteval tudi denar za uporabo zemlje v Konavlah; kraljevo posest so namreč uporabljali neki Dubrovčani. Tvrtko je postal tudi bolj aktiven v trgovskih poslih z Dubrovnikom. Dubrovčani so mu namreč dovolili poslati večjo količino srebra prek dubrovniškega ozemlja v Benetke, ne da bi plačal carino.

²⁷ Ibid., str. 374-376.

²⁸ Jorga: *Notes et extraist* 11, str. 302. Ibid., str. 315.

³⁰ Ibid., str 326. Dubrovniški viri Stjepana Kosačo večinoma imenujejo Stipan (op. av.).

Nastop vojvode Stjepana Vukčića Kosače

Ko je Stjepan Vukčić po stričevi smrti prevzel oblast, so se proti njemu obrnili številni nasprotniki.³¹ Ni izključeno, da se je za pomoč obrnil na Porto. Radivoju bi kaj takega zelo ustrezalo, saj je bil zaradi Tvrtkove navzočnosti v Bosni v nezavidljivem položaju. Turke so vsi pričakovali. Vendar so bili zadržani v Albaniji zaradi upora. Do njihovega prihoda se je moral Stjepan sam bojevati s svojimi nasprotniki. Med njimi je bil tudi Radoslav Pavlović, njegov neposredni sosed. Zaradi strahu pred turškimi represalijami pa je bil Radoslav Pavlović prisiljen prositi za premirje s Stjepanom. To je naredil s pomočjo Dubrovčanov, ki so svoje poslance poslali vojvodi Stjepanu v začetku junija 1435. Potem, sredi leta 1435 pa so se v Bosni pojavili Turki. Vprašanje, kdo jih je poklical, ostaja odprto. Stjepan jih ni več potreboval, saj je Radoslav prosil za premirje še pred turškim prihodom. Vendar dejstvo, da je ta turška vojska ropala po Humu, ozemlju Kosačevih nasprotnikov, daje sklepati, v čigavo korist so intervenirali. Njihova dejavnost v Bosni je vedno bolj ogrožala Tvrтка II. in Radoslava Pavlovića. Turki pa so nenehno ropali po Radoslavovi posesti.

Bosno so razjedali tudi notranji boji. Sredi leta 1436 je prišlo do hudih sporov med Stjepanom Vukčićem in Radoslavom Pavlovičem glede Trebinja, Klobuka in Bileče. Stjepanu so pomagali Turki, pa tudi kralj Tvrтко. Dubrovčani so 14. novembra 1437 sporočili kralju Sigismundu, da so z bosanskega območja izvedeli, da sta se kralj Tvrтко II. in Stjepan Vukčić povezala v boju proti Radoslavu Pavloviću.³²

Stjepan je s pomočjo Ishaka leta 1438 zasedel Trebinje. Medtem pa so Radoslavovi podložniki našli zatočišče v Dubrovniku in Dubrovčani so se upravičeno zbal, da se ne bi zapletli v spor s Stjepanom. Do spora takrat še ni prišlo, vendar je Stjepan že leta 1439 začel napadati Dubrovnik. Tako so se Dubrovčani maja 1439 pritožili kralju Albrechtu, da je Stjepan pozabil na staro prijateljstvo in da jih vznemirja z željo, da bi si jih pokoril. Tako so prosili kralja, naj zapove Stjepanovima sosedoma Matku in Petru Talovcu³³ in pre-

ostalim, naj pomagajo Dubrovniku, če bi ga Stjepan napadel. Kralj Albrecht je junija Matku Talovcu to tudi zapovedal. Hkrati pa so Dubrovčani želeli imeti dobre odnose s Turki in so pošiljali vojvodi Eseb-Aliji (tedanjemu turškemu poveljniku v Vrhbosni — sinu vojvode Ishaka) poslance s prijateljskimi gestami. Ne glede na te prijateljske geste je Esebegov brat Barak napadel neko dubrovniško karavano, ki pa jo je obranil Stjepan Vukčić. Za to gesto so Dubrovčani 30. aprila 1439 poslali Stjepanu zahvalno pismo.³⁴

Stjepan Vukčić je od sultana dobil v dar nekaj krajev, sam pa je osvojil ozemlje Radoslava Pavlovića. Začel je oblegati mesto Omiš, ki so ga imeli Dubrovčani (zaupala jim ga je kraljica Elizabeta, vdova pokojnega kralja Albrechta). Dubrovčani so ji na začetku marca 1440 sporočili, da Stjepan oblega Omiš in da je na pomoč poklical Turke. Mestecu je na pomoč prihitel ban Matko. Oktobra istega leta je Stjepan osvojil Omiš in začel s pripravami na osvojitvev ozemlja v Primorju, ki so bila v posesti despota Durada Brankovića. Dubrovčani so se bali, da bi prišlo do spopada med Stjepanom in Đurađem, in so se trudili, da ju prepričajo v spravo, saj bi prodor Turkov lahko ustavili le s skupnimi močmi. Vendar se je Stjepan najbolj zanašal na Turke.

Septembra leta 1440 je v Dubrovnik prispel poslanec novega turškega poveljnika v Bosni Isabega Ishakovića Hranušića. Se isti mesec je v Dubrovnik prišel tudi sultanov poslanec, njegov haznadar,³⁵ in sicer v spremstvu poslanca Stjepana Vukčića. Zahteval je plačilo harača, čemur so Dubrovčani nasprotovali. Sultan pa je zaprl vse dubrovniške trgovce v turških deželah. Dubrovčani so se obrnili na Pavlovića, Vukčića ter na Talovce, da bi jim pomagali pri osvoboditvi trgovcev, vendar brez uspeha. S čim so izzvali tako sovražno obnašanje sultana? S tem da so gostoljubno sprejeli despota Đurđa, ki se je zatekel v Dubrovnik, ker se je na svojem ozemlju v primorju čutil ogroženega.³⁶ Turki so zahtevali, da jim Dubrovnik despota preda, to pa so Dubrovčani seveda zavrnil. Ko je Stjepan julija zapretel z vojno, je despot zapustil Dubrovnik in odplul proti Senju. Zdaj so Dubrovčani lahko uredili odnose s sultanom. Februarja leta 1442 jim je »veliki gospodar in veliki" *Arnum Muratbee* izdal listino, s katero jim je dovolil »*hodili po morju in po suhem po Anatoliji, po Romuniji, po bolgarski in vlaški zemlji, po*

³¹ C) Stjepanu Vukčiću glej Cirković: *Herceg Stefan Vukčić Kosača i njegovo doba*.

³² Perojević: Stjepan Tvrтко II, str. 494.

³³ Matko Talovac je bil ban Slavonije od 1435-1444. Kralj Sigismund mu je dal v upravo **posestvo** Topolovico, ki se je v uradnih zapisih imenovala Tallocz. Po tem **posestvu** so Matko in njegovi bratje dobili ime de Tallocze ali de Tallocz oziroma Talovac. Bil je kaštelan mesta Kovin, nato

gospodar mesta Srebrenik, upravitelj zagrebške škofije in gubernator Vranskega priorata. Leta 1435 je postal ban. Glej Skoro: *Gost Radin*, str. 89, op. 216.

•M Jorga: *Notes et extraites*, str. 359.

³⁵ Čuvaj dvorne blagajne (op. av.).

³⁶ Jorga: *Notes et extraites*, str. 379-381.

srbski %emlji, po Bosni in po vseh tistih mestih in krajih gospostva« s tem, da v zameno plačajo 1000 zlatnikov.³⁷ Dubrovčani so 7. februarja slovesno prisegli, da so »zvesti gospodarju sultanu Amuratbem«?³⁸

Nedvomno je bila smrt Sandalja Hraniča eden pomembnejših dogodkov. Kajti pokojni vojvoda je bil kljub vsem nesporazumom od leta 1403 v dobrih odnosih z Dubrovnikom. Novi vojvoda Stjepan Vukčić Kosača se je na začetku obnašal za Dubrovčane še znošno, vendar so odnosi sčasoma postajali vedno bolj napeti. Leta 1435 jim je potrdil vse privilegije, ki so jih pridobili od njegovih predhodnikov, s tem tudi odstopanje Konavel, Dubrovčani pa so ga sprejeli v vrste svojega plemstva.

Sledil je spor med Vukčićem in Radoslavom Pavlovičem in leta 1440 je Vukčić zasedel Trebinje ter leta 1441 Klobuk. Leta 1441 je Radoslav Pavlovič umrl in nasledil ga je sin Ivaniš. Ta je Dubrovčanom 29. septembra 1442 potrdil trgovske privilegije ter lastništvo Konavel. Dubrovčani pa so ga v znak zahvale sprejeli med svoje veljake.³⁹

Kralj Stjepan Tomaš

Leta 1443 je umrl Tvrtko II. Nasledil ga je kralj Stjepan Tomaš.⁴⁰ Oba bosanska kralja sta se v svoji politiki odločala med Ogrji in Turki. Turški vpliv je bil v tem času velik. Od leta 1428 (mogoče že od 1426.) je Bosna Turkom plačevala obvezni davek.

Novi kralj Stjepan Tomaš je že po običajni poti Dubrovčanom potrdil vse trgovske privilegije 3. septembra 1444 s svojo listino.⁴¹ Dolgo sta bila Stjepan Vukčić in kralj Stjepan Tomaš v sporu (vmes sta znala spor tudi kdaj pa kdaj zgladiti). V težnji po samostojnosti se je Stjepan Vukčić razglasil za »hercega sv. Save«; tako je njegovo ozemlje pozneje dobilo naziv Hercegovina. S tem je želel pokazati, da je neodvisen od bosanskega kralja in da je njegovo ozemlje odcepljeno od bosanskega kraljestva. Njegovi odnosi z Dubrovčani, ki so bili že od leta 1437 zelo slabi, so postali še slabši. Od leta 1445 je bil vedno bolj žgoče vprašanje meje in spori so postajali vedno pogostejši. Leta 1450 je prišlo do odkrite sovražnosti. 15. julija so Dubrovčani ustavili trgovino prek hercegovskega ozemlja. Vojna je bila neizbežna.⁴²

Vzroki sovražnosti in seveda tudi vojne, ki je sledila, so bili različni. Sicer je bila sporna meja, vendar je Vukčić želel, kot nekoliko prej Tvrtko I., da bi se trgovsko emancipiral od dubrovniške premoči, ki so jo Dubrovčani vsekakor imeli tako v Bosni kot v njegovi Hercegovini. Tako je kršil stare dogovore, ki so bili podpisani med Dubrovnikom in Bosno, pa tudi tiste, ki jih je sam podpisal. Želel je, da bi se trgovski promet preusmeril na svoje pristaniško mesto Novi. Dubrovčanom je višal carine ter uvedel še nekaj novih. Med drugimi je uvedel carino na živino, ki so jo peljali čez njegovo ozemlje, s pojasnilom, da se živina pase na njegovi zemlji. Od Dubrovnika pa je hotel zase izsiliti oprostitev plačila carine. Uvedel je lastno tržišče soli, poleg tega pa se je trudil, da bi uničil dubrovniško. Svojim podanikom je prepovedal kupovati sol v Dubrovniku. Od dubrovniških trgovcev je kupoval blago po tisti ceni, ki jo je sam določil. Dubrovniška vlada je protestirala pri hercegu, pošljala je svoja poslanstva, da bi se dogovorili. Ker do skupnega jezika le ni prišlo, se je dubrovniška vlada odločila, da svojim trgovcem prepove trgovino s hercegovim ozemljem.

Herceg je s strani Porte dobil dovoljenje, da lahko nastopi proti Dubrovniku in pritisne na Konavle. Konec maja je zasedel Konavle in napadel Zupo. Vojna se je začela. Dubrovnik je bosanskemu kralju Tomašu ter srbskemu despotu Duradu predlagal, da sklenejo zavezništvo proti hercegu, in sicer bi od sultana, ki je bil vrhovni gospodar, odkupili hercegovino posest in si jo razdelili. Despot je bil za to, vendar sultan Mehmed II. ni privolil.

Dubrovčani so se obrnili tudi na papeža Nikolaja V. K njemu so poslali dominikanca Blaža, ki naj bi papežu zatožil hercega, češ da iz Italije pelje kristjane za boj proti Dubrovniku. Papež se je odzval z bulo (9. junija 1451), s katero je vsem prepovedal nastopiti službo pri hercegu, »nevernemu patarenu«. Tisti, ki te prepovedi ne bo upošteval, bo izobčen, tistim, ki delajo pri hercegu, pa bo odvzeta prostost.⁴³

Bosanski kralj Stjepan Tomaš je 18. decembra 1451 Dubrovniku izdal dokument, s katerim jim je potrdil vse pravice in privilegije. S tem dokumentom pa je bilo tudi potrjeno vojno zavezništvo z Dubrovnikom proti hercegu.⁴⁴

V tej skoraj štiriletni vojni je prišlo do pomembne faze, ko sta Turčija in Ogrska podpisali triletno premirje 24. decembra 1451. Dubrovniška vlada je

³⁷ Miklosich: *Monumenta Serbica*, str. 409–411.

³⁸ Perojević: Stjepan Tvrtko II., str. 499.

³⁹ Stojanović: *Stare srpske povelje*, str. 100-108.

⁴⁰ Več o vladavini kralja Stjepana Tomaša glej Perojević: Stjepan Tomaš Ostojić.

« Ibid., str. 115-117.

⁴² Več o vojni z Dubrovnikom primerjaj v Cirković: *Herceg Stefan Vukčić Kosaca i njegovo doba*.

⁴³ Perojević: Stjepan Tomaš Ostojić, str. 523.

⁴⁴ Miklosich: *Monumenta Serbica*, str. 447-450.

zahtevala, da se tudi Dubrovnik omeni v tem sporazumu. In bila je uslišana. Turški sultan se je s prisego obvezal, da se v tem sporazumu vključi tudi Dubrovnik, ki pripada in se pokorava Ogrskemu kraljestvu. Prav tako sledi odredba, da herceg Stjepan vrne Dubrovniku tisto, kar mu je bilo odvzeto. Sultan je izdal tudi posebno odredbo hercegu, s katero mu prepoveduje napade na Dubrovnik. To odredbo je herceg prejel v začetku leta 1452 in že v nekaj dneh je Dubrovniku vrnil Konavle. Vendar je dubrovniška oblast v Konavlah kratko trajala. Herceg je imel lepo število pristašev v Konavlah. Tako je že februarja 1452 oblast nad Konavliami prevzel herceg. Tako se je vojna nadaljevala.

Dubrovčani pa so pridobili zaveznike tudi med hercegovimi vazali, med katerimi je bil zelo močan Ivan Vlatkovič. S svojimi brati je vladal v Krajini. Z Dubrovčani je 25. marca 1452 sklenil dogovor o zavezništvu, s katerim sta se obe strani zavezali, da si bosta pomagali v vojni proti hercegu Stjepanu.

Dubrovčani so sklenili, da se obrnejo tudi na sultana. Seveda je bil tudi herceg aktiven pri sultanu. Rezultat je bil, da je herceg aprila 1452 prejel turško zapoved, naj Konavle vrne Dubrovniku. Herceg je za tem sklenil zavezništvo z Benečani. Ti niso imeli prav močne želje, da bi mu pomagali, vendar so želeli škoditi Dubrovniku in tudi težnje so imeli, da bi razširili svoj teritorij v Primorju. Herceg Stjepan jim je za njihovo pomoč ponudil Dubrovnik. Tako prikupno ponudbo so Benečani vsekakor sprejeli.⁴⁵

Malo zatem so Benečani začeli izkoriščati situacijo v svojo korist. Smatrali so, da bi zasedli območje Krajine in luke Drijeva, kjer pa je vladal Ivaniš Vlatkovič s svojimi brati in nečaki (hercegovimi nasprotniki). Herceg je soglašal s to idejo. Benečani so še istega leta (1452) zasedli Krajino, Dubrovčani pa so napotili svojo floto proti Neretvi, da bi preprečili, da jo Benečani zasedejo. Dubrovčani na Beneški poziv, naj se umaknejo, so to tudi storili in Benečani so zasedli tudi Neretvo. Oglasil se je tudi bosanski kralj Stjepan Tomaš, kajti Benečani so zasedli Krajino in Neretvo oziroma dele bosanskega kraljestva. In istega leta je kralju uspelo z vojaškim posegom pridobiti nazaj Neretvo, naslednje leto pa je herceg zahteval od Benečanov, naj mu vrnejo Krajino in ti so mu tudi ustregli.

Skupaj z Dubrovčani so se proti hercegu bojevali tudi Vlatkoviči ter hercegov sin Vladislav. Sredi leta 1453 sta se oče in sin pobotala. Dubrovčani so ostali osamljeni v svoji sovražnosti do her-

cega in so začeli premišljevati o miru. Tudi same okoliščine so jih silile k temu, kajti po padcu Carigrada (maja leta 1453) je bila turška nevarnost zelo velika in balkanskim vladarjem bi medsebojno bojevanje le škodovalo. Tako je bil sklenjen mir. Ohranjen je hercegov dokument, ki je datiran v Novem 10. aprila 1515 l>

Mir je bil sicer sklenjen, vendar pravo prijateljstvo ni zavladovalo. Dubrovčani so se že istega leta 1454 pritožili ogrskemu kralju Ladislavu, da jim herceg dela preglavice in kralj ga je tudi malo opomnil.

Hercegu ni uspelo uresničiti načrta o emancipiranju svoje trgovine od dubrovniške prevlade. Zadnja dubrovniška ozemeljska pridobitev so bile Konavle in vojna s hercegom je bila zadnja vojna v njihovi zgodovini.⁴⁷

Čeprav je bila glavna veja dubrovniškega trgovanja pomorska trgovina, je Republika ostala glavni pomorsko-trgovski emporium Hercegovine, Bosne in Srbije. Kljub temu pa Dubrovčanom Novega ni uspelo eliminirati.

Turški pritisk na balkanske narode se je večal. Občutili so ga tudi Dubrovčani. Porta je leta 1458 zahtevala, da bi jim Dubrovnik plačeval letni davek, sicer bi poslala svojo vojsko in vojsko hercega Stjepana nad Dubrovnik. Leto pozneje so Dubrovčani začeli plačevati letni harač, ki so ga plačevali do svojega padca leta 1808. Sicer je Dubrovnik ostal pod vrhovno oblastjo ogrsko-hrvaškega kralja v okvirju Kraljestva Hrvaške in Dalmacije, vendar je s haračem postal delno odvisen tudi od Turkov.

Za Bosno so bili to zelo težki časi. Od velikega turškega vpada (1414—1416) se je Bosna obotavljala med Zahodom in Turki. Del populacije je bil za Turke, bosanski kralj pa je en čas plačeval davek, potem pa spet ne. Za Porto je bila Bosna vazalska dežela. Tudi v sultanovih listinah, namenjenih Dubrovniku, se navaja med tista ozemlja, na katerih Dubrovčani lahko svobodno trgujejo.

V tem času je Dubrovnik še naprej gojil dobre odnose z Bosno in redno je plačeval svetodimatarski davek. Kralj Stjepan Tomaš je 7. januarja 1456 Republiki izdal listino, s katero dubrovniškim trgovcem dopušča svobodo trgovanja.⁴⁸

⁴⁵ Jljubic: *Listine IX*, str. 411-413.

⁴⁶ Miklosich: *Monumenta SerMca*, str. 465-469; Stojanović: *Stare srpske povelje*, str. 72-75.

⁴⁷ Več o zgodovini Dubrovnik je glej Ioretić: *Povijest Dubrovnik*.

⁴⁸ Privilegiji so veljali za vse dubrovniške trgovce z izjemo hiše Stipašinovića in Latinčića. Stojanović: *Stare srpske povelje*, str. 121.

Novac Stjepana Tomcukvića

Poleti leta 1461 je umrl Stjepan Tomaš in nasledil ga je sin Stjepan Tomašević.⁴⁹ Ta je takoj, ko je sedel na prestol, dubrovniškim trgovcem potrdil vse pravice in privilegije z listino, izdano 23. novembra 1461.⁵¹ Ze dva ni pozneje je izdal naslednjo listino in potem jili je sledilo še nekaj. Z eno je dovolil trgovanje po svojem »msagu«⁵² z drugo pa je dovolil, da dubrovniški denar nemoteno kroži po Bosni. Z dvema listinama je obljubil, da bo poravnal dolg svojega očeta in tudi kralja Tvrtka (dolg za srebro).⁵² Tako laliko sklepamo, da so Dubrovčani na veliko trgovali s srebrom.

Konec srednjeveške Bosne

Sledila sta zlom Bosne⁵³ in smrt zadnjega bosanskega kralja leta 1463. Hercegovina se je še nekaj časa držala. Pravega miru med hercegom in Dubrovčani že od podpisa mirovne pogodbe leta 1454 ni bilo. Dubrovčani so se pritoževali, da njihove karavane na hercegovem ozemlju napadajo ... in poleg vsega so ga prikazovali kot okorelega turškega vazala. Herceg je dojel, da vazalska politika do Turkov ne bo obrodila sadov, kajti Turki so začeli vpadati in pustošiti tudi po njegovem ozemlju. Tudi njegov sin Vladislav mu je zopet obrnil hrbet in stopil na turško stran. Čez nekaj časa pa se je spet pobotal z očetom. Vse te nesrečne okoliščine so začele hercega približevati Dubrovniku. Prosil jih je za orožje, posojila ... Dubrovčani so glede na okoliščine uslišali njegove prošnje oziroma so jih zavrnili. Zaradi nevarnosti turškega napada na Dubrovnik so tudi prošnje bosanskega kralja za vojaško pomoč ostale neuslišane, kajti niso se želeli izpostavljati.

Zlom Bosne je odmeval v Hercegovini. Herceg

je sinu Vladislavu na njegovo zahtevo prepustil najprej četrtino, potem pa še več (v celoti tretjino) svojega ozemlja. Tako je Vladislav zavladal ločeno od očeta.⁵⁴

Leta 1463 so Turki pustošili po Hercegovini, vendar jih je hercegu uspelo izriniti. Dve leti pozneje so ponovno vdrli in na zasedenih območjih vzpostavili svojo oblast. Osvajali so tako hercegovno ozemlje kot Vladislavovo. Tako so se Turki zelo približali Dubrovniku. Po smrti hercega Stjepana (1466) ga je nasledil sin Vlatko. Dubrovčani so sklenili izkoristiti zmedo, ki so jo delali Turki na Balkanu, in zasedli otok na Neretvi — Posrednico (1471). Ta je pripadal hercegovemu ozemlju. Vlatko se je pritožil Porti, vendar brez uspeha. Neretva je bila zelo vroč teren, kajti bila je v središču boja med ogrsko-lirvaškim kraljestvom in Turčijo. Tako so Dubrovčani leta 1472 sklenili zapustiti Posrednico. Na njej so pripadniki kralja Matije Korvina zgradili trdnjavo in jo poimenovali Koš. Ta se je obdržala tudi po padcu Hercegovine.

Herceg Vlatko je imel zelo omejeno oblast, malo močnejša utrdba je bila Novi. Tu je bila posadka, ki jo je poslal kralj Matija Korvin, ki se je imel za vrhovnega poglavarja Hercegovine. Dubrovčani so pomagali tako Košu kot Novemu. Pomoč Košu je ostala v tajnosti, žal pa se je za pomoč Novemu razvedelo. Tako so bili Dubrovčani prisiljeni odpovedati svojo pomoč Novemu. Vojaki so po mirni poti predali mesto Turkom in Dubrovčani so poslali svoje ladje (na turško zahtevo), da bi odpeljale vojake iz Novega. Večina vojakov je vstopila v službo Dubrovčanov in tudi ostala. Vdaja Novega je pomenila tudi konec Hercegovine (1482). S tem se je tudi končala diplomatska dejavnost med Dubrovnikom in Bosno oziroma nadaljevala se je v okviru turškega gospostva.

Viri za zgodovino bosansko-dubrovniških odnosov

Zahvaljujoč svojemu položaju ter živahnim gospodarskim in preostalim povezavam s sosedi je Dubrovniška republika zbrala raznovrstno dokumentacijo, ki je bila skrbno zabeležena v številnih knjigah dubrovniške pisarne in notariata. Državni arhiv v Dubrovniku je tudi sicer najbogatejši arhiv za bosansko zgodovino in seveda je najbogatejši arhiv za zgodovino bosansko-dubrovniškili odnosov.⁵⁵

⁴⁹ Več o vladavini Stjepana Tomaševića glej Perojević: Stjepan Tomašević.

⁵⁰ Miklosich: *Monumenta Serbica*, str. 485-488.

⁵¹ Rusag označuje ozemlje bosanske države (op. a.).

⁵² Miklosich: *Monumenta Serbica*, str. 485-491; Stojanović: *Stare stpske povelje*, str. 162-167.

⁵³ Bolj podrobno glej Cirković: *Istorija Bosne*, str. 307-341.

⁵⁴ Dinić: *Zemlje hercega svetoga Save*, str. 244-248.

⁵⁵ Glej tudi Kovačević-K-ojić: Dubrovački arhiv kao izvor za istoriju srednjovjekovne bosanske države.

Prvi pisani dokument, ki se nanaša na odnose Bosne in Dubrovnika, je listina bosanskega bana Kulina iz leta 1189, ki med drugim dovoljuje trgovino z dubrovniškimi trgovci. To je tudi najstarejši ohranjen dokument v slovanskem jeziku, kjer se omenja mesto Dubrovnik.

Listine in pisma, ki so izhajali iz odnosa Dubrovniške republike do srednjeveške bosanske države so z desetletji postajali številnejši in vsebinsko raznovrstnejši. Njihovo število se je začelo večati, ko je sredi 14. stoletja prišlo do gospodarske, verske, cerkvene, politične, družbene in kulturne krepitve države in oblasti v srednjeveški Bosni. Listine, ki so bile namenjene predvsem Dubrovniški republiki, so izdajali kralj in tudi bosanski fevdalci ter velmožje.

Iz obdobja do konca tridesetih let 13. stoletja je evidentiranega le malo gradiva, za čas do konca 13. stoletja pa skoraj ne najdemo dokumenta, ki bi se nanašal na bosansko državo. V času vladavine bosanskega bana Stjepana II. Kotromaniča (1322—1353) so s priključitvijo humskega ozemlja in pomikanjem meja bosanske države proti Jadranskemu morju odnosi med Dubrovnikom in Bosno postali bolj aktivni. Tako je tudi arhivskega gradiva iz obdobja od konca 14. stoletja več.

Posebno pomembne so odločbe vseh treh svetov Dubrovniške republike: Acti Consilii Minus, Acti Consilii Maioris, Acti Consilii Rogatorum. Te odločbe osvetljujejo politične odnose med Dubrovnikom in Bosno. Ohranjenih je 34 knjig, in sicer za obdobje od 1253. do 1415. Razdeljene so na naslednja obdobja: 1301-1306, 1331-1336, 1343-1353, 1356-1368, 1378-1392, 1395-1399, 1402-1404, 1407—1415. Za zgodovino srednjeveške Bosne (posebno za obdobje druge polovice 14. in 15. stoletja) je zanimiv del arhivskega gradiva v seriji *Leterae et comissioni di Levante*. Ta serija zajema obdobje od leta 1359 do leta 1808. Tu so shranjena vsa pisma in navodila, ki jih je Dubrovnik pošiljal svojim poslancem, ter tudi njihovi odgovori. Pomembni sta tudi seriji *Acta Cancellariae at Notariae* in *Acta et diplomata*, kjer je zbrano vse tisto, kar je Dubrovniška republika prejela od leta 1022 do leta 1808. Seriji *Testamenta Notariae* in *Distributiones Testamentorum* pa nam razkrivata marsikaj zanimivega, posebno v zvezi z materialno kulturo. Tu so namreč oporoke Dubrovčanov.

Seveda je za osvetlitev tistega časa in tudi bosansko-dubrovniških odnosov pomembno tudi gradivo v drugih arhivih, med drugim v Vatikanu, Benetkah in Budimpešti. Veliko število virov pa je bilo tudi objavljeno.⁵⁶

Seznam nekaj zbirk objavljenih virov glej v Škoro: Viri in

Zaključek

Odnosi obeh držav so v prvi vrsti sloneli na trgovini. Z zasedbo Huma je prišla Bosna v neposredno zaledje Dubrovnika, to pa je botrovalo tesnejšim in močnejšim trgovskih vezem in trgovinski izmenjavi. V času bosanskih banov Kulina in Ninoslava so Dubrovčani prosto trgovali brez plačevanja kakršnih koli davkov. Februarja 1326 je Stjepan II. Kotromanič to spremenil in se odločil, da bo jemal desetino vrednosti vsega blaga, ki bi ga dubrovniški trgovci uvozili v njegovo deželo. Od tega trenutka dalje se je plačevanje carine ustalilo, v Bosni pa so postopoma uvajali carinski sistem.⁵⁷

Za Bosno so bili pomembni razni davki, ki jim jih je moral Dubrovnik plačevati. Najstarejši davek je bil *mogoris*, latinsko 'margarisium¹', 'mogorisium¹'; plačevali so ga na Miholjev dan. Večji davek je bil srbski davek, ki ga je Dubrovnik plačeval na Mitrov dan v višini 2000 perperjev. Ta davek so Dubrovčani plačevali kot odkupnino za »trgovino« srbskim vladarjem, ko pa je Tvrtko prevzel naslov srbskega kralja, je ta davek pripadel Tvrtku in njegovim naslednikom, čeprav niso bili vladarji Srbije.

Pomemben davek za bosansko krono pa je bil stonski davek. Leta 1325, ko je bil Ston z rtom in humskim ozemljem še srbsko ozemlje, ga je Dubrovčanom uspelo odkupiti z 10.000 perperjev in obvezali so se plačevati po 500 perperjev na leto (kupili so Ston s celotnim Pelješcem). Davek so plačevali na Veliki dan. Ko pa je ban Stjepan Kotromanič osvojil humsko ozemlje, je Dubrovniku potrdil lastništvo Stona in ta mu je podaril 1000 zlatih perperjev in obljubil, da bo plačeval stonski davek.

Tudi pravni odnosi med Dubrovnikom in Bosno so bili urejeni. Ze listina bana Kulina opredeljuje pravni odnos, pomembnejša pa je listina bana Stjepana Kotromaniča (23. september 1332), ki podrobneje opredeljuje bosansko-dubrovniške pravne odnose.

Dejstvo je, da je potreba nerazvite bosanske države v najzgodnejši dobi svoje zgodovine našla najboljšo rešitev v trgovski povezavi z Dubrovnikom. Bolj ko so se krepili odnosi med njima, več listin je nastajalo, torej je več ohranjenih in več raznovrstnih. Število teh se je še povečalo, ko sta se

Literatura, Objavljeni viri, *Gost Radin*; Šišić: Izvori bosanske povijesti, str. 1-38.

Glej Kovačević: *Trgovina u srednjovekovnoj Bosni*, str. 15, 16; Kovačević-Kojić: *Privredni razvoj srednjovekovne bosanske države*, str. 101; Kovačević: *Razvoj i organizacija carina u srednjovekovnoj Bosni*.

konec 15. stoletja začeli ekonomska in politična krepitev večjih bosanskih fevdalcev. Ti so začeli sami izdajati svoje listine, namenjene Dubrovniku.

Viri in literatura

Objavljeni viri

Jorga, Nikola: *Notes et extraist pour servir a l'histoire des cris odes au Xve siecle*, II. Paris : 1899—1902.

Ljubić, Sime: *Listine o odnošajih između jušnog Slavstva i mletačke republike III*. Zagreb : 1868—1891.

Miklosich Franz: *Monumenta Serbica: spectantia historiam Serbiae Bosnae Ragusii*. Graz: Akademische Druck- u. Verlagsanstalt, 1964 (Editiones monumentorum slavica veteris dialecti).

Stojanović, Ljubomir: *Stare srpske povelje i pisma I*. Beograd: 1929.

Literatura

Cirković, Sima: *Is torija Bosne*. Beograd 1964.

Čorović, Vladimir: *Sandalj Hranić u Dubrovniku*. Beograd : Bratstvo sv. Save, XVII, 1923.

Dinić, Mihajlo: Zemlje hercega svetoga Save. *Glas Srpske akademije* 182. Beograd 1940, str. 151—257.

Foretić, Vinko: *Povijest Dubrovnika do 1808*. Prvi dio. Zagreb 1980.

Kovačević-Kojić, Desanka: Dubrovački arhiv kao izvor za istoriju srednjevjekovne bosanske države. *Arhivist* 1—2. Dubrovnik : Zbornik Historijskog arhiva u Dubrovniku, 1979, str. 69—73.

Kovačević-Kojić, Desanka: Privredni razvoj srednjevjekovne bosanske države. *Društvo i privreda srednjevjekovne bosanske države. Prilozi za istoriju Bosne i Hercegovine, I*, Sarajevo : Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, 1987 (Posebna izdanja / Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine; knj. 79. Odjeljenje društvenih nauka ; knj. 17), str. 85-190.

Kovačević, Desanka: Razvoj i organizacija carina u srednjevjekovnoj Bosni. *Godišnjak historijskog društva Bosne i Hercegovine*, VI. Sarajevo 1954, str. 230-233.

Kovačević, Desanka: *Trgovina u srednjevjekovnoj Bosni*. Sarajevo 1961.

Perojević, Marko: Stjepan Ostojić. *Poviest hrvatskih zemalja Bosne i Hercegovine od najstarijih vremena do godine 1463*. Knjiga prva. Sarajevo : Napredak, 1942, str. 452-461.

Perojević, Marko: Stjepan Tomaš Ostojić. *Poviest hrvatskih zemalja Bosne i Hercegovine od najstarijih vremena do godine 1463*. Knjiga prva. Sarajevo : Napredak, 1942, str. 505-554.

Perojević, Marko: Stjepan Ostojić. *Poviest hrvatskih zemalja Bosne i Hercegovine od najstarijih vremena do godine 1463*. Knjiga prva. Sarajevo: Napredak, 1942, str. 555-592.

Perojević, Marko: Stjepan Tvrtko II. Tvrtković. *Poviest hrvatskih zemalja Bosne i Hercegovine od najstarijih vremena do godine 1463*. Knjiga prva. Sarajevo: Napredak, 1942, str. 462-504.

Šišić, Ferdo: Izvori bosanske povijesti. *Poviest hrvatskih zemalja Bosne i Hercegovine od najstarijih vremena do godine 1463*. Knjiga prva. Sarajevo: Napredak, 1942, str. 1-38.

Skoro, Aida: *Gost Radin: [magistrsko delo]*. Ljubljana: [A. Skoro] 2005.

Stih, Peter: Celjski grofje kot dediči bosanske krone — listina bosanskega kralja Tvrtka II. Kotromanića za Celjskega grofa Hermana II. iz leta 1427. *Med srednjo Evropo in Sredozemljem : Vojetov zbornik*. Ljubljana : Založba ZRC, ZRC SAZU, 2006, str. 79-103.

Truhelka, Ciro: Konavoski rat. *Glasnik Zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo 1917.

Splet

Hercegovina v 15. stoletju (slika): zemlja Hercegovina_u_15_stoljecu-Marica_Drazenovica_281%29.jpg [11. 10. 2010]

Novac Stjepana Tomaševića (slika): http://hu.wikibooks.org/wiki/C%3ADmerhat%3AAlroz%3AB3/Bosznia_c%3ADmere [11. 10. 2010]

Zusammenfassung

DIE BEZIEHUNGEN ZWISCHEN BOSNIEN UND DUBROVNIK (2. TEIL)

Nach dem Tod von König Stjepan Ostoja, dessen Macht sehr gering war, folgte ihm dessen Sohn Stjepan Ostojić auf dem bosnischen Thron nach. Es kam zu einer Doppelregierung — zugleich betrat auch Tvrtko II. den bosnischen Schauplatz. Nach 1421 ist keine Erwähnung von Ostojić mehr zu finden, und Tvrtko II. blieb der einzige bosnische König. Dubrovnik verlangte von beiden die gleiche Urkunde, die alle Privilegien bestätigte, die es schon von den bosnischen und serbischen Feudalherren erlangt hatte. In dieser Zeit wurde die

Frage von Konavle aufgeworfen. Es kam zum Krieg, der mit dem Ergebnis endete, dass Dubrovnik Konavle, Obod und Cavtat behielt. Eine Erweiterung des Territoriums gelang aber nicht. In der Zeit des Konavle-Krieges betrat Radivoj, der Sohn des verstorbenen Königs Ostoja, den Schauplatz der bosnischen Geschichte. Den Dubrovniker Chroniken zufolge soll er von Ishakbeg nach Bosnien gebracht und zum König ausgerufen worden sein. 1435 starb Sandalj Hranić, dessen Nachfolger sein Neffe Stjepan Vukšić Kosaca wurde. Zweifelsohne war der Tod von Hranić einer der wichtigsten Ereignisse, da der verstorbene Herzog trotz aller Missverständnisse seit 1403 gute Beziehungen mit Dubrovnik unterhalten hatte. Der neue Herzog Vukšić Kosaca verhielt sich anfangs sehr tolerant gegenüber Dubrovnik, jedoch begannen die Beziehungen mit der Zeit immer gespannter zu werden. 1435 bestätigte er alle Privilegien, die es von seinen Vorgängern erhalten hatte, damit auch Konavle; Dubrovnik reihte ihn unter seinen Adel. 1443 starb Tvrtko II, dem Stjepan Tomaš auf dem Königsthron nachfolgte. Der türkische Druck auf die Balkanvölker erhöhte sich, und auch Dubrovnik bekam ihn zu spüren. 1458 verlangte Porta von Dubrovnik die Entrichtung einer jährlichen Abgabe. Es waren schwere Zeiten auch für Bosnien, das seit dem großen Türkeneinfall (1414—1416) eine

zögerliche Haltung zwischen dem Westen und den Türken einnahm. Ein Teil der Bevölkerung war für die Türken, denen der bosnische König einmal Abgaben entrichtete und ein andermal wieder nicht. Für Porto war Bosnien ein Vasallenstaat. Die diplomatischen Beziehungen zwischen Dubrovnik und Bosnien waren wegen der Türkengefahr auch fruchtbarer. Die Notwendigkeit des unterentwickelten bosnischen Staates fand in der Frühphase seiner Geschichte die beste Lösung in den Handelsverbindungen mit Dubrovnik. Je mehr sich die Beziehungen zwischen ihnen festigten, umso mehr und umso verschiedenartigere Urkunden finden wir. Deren Anzahl vergrößerte sich noch, als es Ende des 15. Jahrhunderts zu einer wirtschaftlichen und politischen Stärkung der einflussreicheren bosnischen Feudalherren kam, die für Dubrovnik bestimmte Urkunden selbst ausstellten. Dank seiner Lage und seiner lebhaften wirtschaftlichen und sonstigen Beziehungen mit den Nachbarn trug die Republik Dubrovnik vielfältige Unterlagen zusammen, die in zahlreichen Büchern von Dubrovniks Kanzlei und Notariat sorgfältig festgehalten wurde. Das Staatsarchiv in Dubrovnik ist auch sonst das reichste Archiv für die bosnische Geschichte und natürlich auch für die Geschichte der Beziehungen zwischen Bosnien und Dubrovnik.